

ĐÀO TẠO ĐẠI HỌC TỪ XA - MỘT HÌNH THỨC ĐỘNG VIÊN THIẾT THỰC CHO HỌC VIÊN VÀ NGƯỜI SAU CAI

VŨ VIỆT HẰNG(*)

Các học viên sau cai tiếp xúc với giảng viên.

Tội phạm và tệ nạn ma túy đã xâm nhập tất cả các tỉnh, thành phố trong cả nước ta. Con số người nghiện tăng lên từng ngày và đối tượng mắc nghiện thì ngày càng mở rộng: từ những người lười lao động, vô nghề nghiệp, chuyên sống ăn bám gia đình đến cán bộ viên chức, công chức đang có công ăn việc làm ổn định, từ những người có trình độ học vấn và hiểu biết thấp đến tầng lớp học cao hiểu rộng như sinh viên, cử nhân, kỹ sư, bác sỹ, từ trẻ em vô gia cư lang thang bụi đời đến các cậu ấm cô chiêu, con nhà giàu có hay quyền cao chức trọng, từ trẻ em đến cả người già 60, 70 tuổi thiếu bản lĩnh.

Đã từ lâu nay, Nhà nước và toàn xã hội đều đang hết sức quan tâm tới các hình thức và hoạt động giúp người nghiện cắt cơn, phục hồi nhân phẩm và sức khỏe để có thể

tái hòa nhập cộng đồng. Thành phố Hồ Chí Minh là đơn vị duy nhất của cả nước tổ chức hình thức tập trung cai nghiện tại 18 trường, trại, trung tâm, trực thuộc sự quản lý của Sở Lao động Thương binh Xã hội Thành phố và Lực lượng thanh niên xung phong. Tuy nhiên học viên cai nghiện thường có mặc cảm tâm lý của người bị khiếm khuyết về thể chất và tinh thần. Vì vậy chỉ cần một tác động nhỏ như bị coi thường, thiếu tin tưởng, thiếu tôn trọng, kém bao dung... là họ có thể nản lòng, ức chế, bất mãn. Sau thời gian cai nghiện tập trung, số đông học viên trở về địa phương và gia đình lại nhanh chóng rơi vào tình cảnh bế tắc do không tìm được công ăn việc làm bởi trình độ học vấn thấp, không có nghề nghiệp chuyên môn hoặc do bị xã hội, cộng đồng e ngại, xa lánh.

Trong bối cảnh này, việc tổ chức các khoá đào tạo đại học từ xa ngay tại các trường, trại, trung tâm là một hướng đi hết sức đúng đắn, có tác dụng động viên tích cực các đối tượng là học viên và người sau cai nghiện

I. Vận dụng lý thuyết động viên của Maslow và của Vroom

Có khá nhiều lý thuyết nổi tiếng về động viên thúc đẩy con người theo các cách tiếp cận khác nhau. Nhóm tiếp cận dựa trên sự thỏa mãn nhu cầu bao gồm thuyết về cấp độ nhu cầu của Maslow, mô hình hai yếu tố của Herzberg, mô hình làm phong phú công việc của Hackman-Oldham, lý thuyết về nhu cầu

(*) Tiến sĩ, Giảng viên chính Khoa KT & QTKD, ĐH Mở Bán công TP.HCM

của Atkinson-Meclelland. Nhóm tiếp cận theo quá trình bao gồm lý thuyết kỳ vọng của V.Vroom, mô hình về sự kỳ vọng của Porter-Lawler, mô hình về sự công bằng của J.S.Adam... Tuy nhiên, với đối tượng là người cai nghiện, chúng tôi cho rằng vận dụng thuyết cấp bậc nhu cầu của Maslow và thuyết kỳ vọng của V.Vroom để phân tích là thích hợp nhất.

Theo các lý thuyết dựa trên, nhu cầu là một cảm giác thôi thúc mạnh mẽ do sự thiếu hụt một mặt nào đó trong đời sống con người. Cảm giác thiếu hụt này tạo ra trạng thái khó chịu và để khắc phục nó, người ta cần được động viên thúc đẩy để hành động. Thuyết về các cấp độ nhu cầu của Maslow chỉ ra rằng có 5 loại nhu cầu cần được thỏa mãn. Chúng được chia làm hai nhóm: Nhóm các nhu cầu cấp thấp, bao gồm nhu cầu sinh học và an toàn, thường là có giới hạn và được thỏa mãn chủ yếu từ bên ngoài. Nhóm các nhu cầu cấp cao, bao gồm nhu cầu giao tiếp xã hội, được tôn trọng và tự khẳng định mình, không có giới hạn và được thỏa mãn chủ yếu từ bên trong hay từ nội tại con người. Điều quan trọng của những người quản lý là phải hiểu con người đang ở cấp độ nhu cầu nào để đưa ra các chính sách động viên thích hợp.

Khi trả lời các phiếu điều tra quan niệm về giá trị sống do Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn TP.Hồ Chí Minh tiến hành năm 2004, 82, 7% các học viên cai nghiện cho rằng có sức khỏe tốt là điều quan trọng nhất. 88, 2% muốn có gia đình hạnh phúc; 57, 8% mong mỗi có nghề nghiệp thích hợp; 55, 5% cho rằng quan trọng nhất là có bạn tốt; 52% muốn có tình yêu đẹp; 51, 4% muốn có trình độ học vấn cao; 45, 9% muốn được mọi người tôn trọng; 41, 8% muốn sống có ích cho người khác. Kết quả này cho thấy nhiều người cai nghiện vẫn còn tỉnh táo để có thể đánh giá và khẳng định những giá trị sống cần phải có, những tình cảm bình thường của họ với gia đình, người thân và ngược lại. Nói chung họ có nhu cầu ở cấp độ 2 (an toàn), cấp độ 3 (giao tiếp) và cấp độ 4 (được tôn trọng). Việc thỏa mãn được những nhu cầu này sẽ giúp họ thoát khỏi mặc cảm, từ đó tự tin và mạnh mẽ hơn.

Thuyết kỳ vọng của Vroom đề cập tới kỳ vọng của con người và chu trình nhân quả: động viên - nỗ lực - kết quả - khen thưởng - động viên tiếp. Con người sẽ có động cơ thực hiện tốt một nhiệm vụ nếu họ:

- Tin tưởng rằng làm tốt sẽ được đền đáp tương xứng

- Nhận thức rằng sự đền đáp đó có giá trị

- Có khả năng làm được điều này nếu cố gắng

Thuyết kỳ vọng đòi hỏi các nhà quản lý nắm bắt được những mong đợi của đối tượng quản lý và gắn những mong đợi này vào mục tiêu của tổ chức.

Hiện nay, ở các trường, trung tâm cai nghiện, kỷ luật đang được duy trì ở mức độ cao, cung cách quản lý được áp dụng phần nào đó theo kiểu vũ trang hay bán vũ trang. Vì vậy, cơ chế dân chủ cơ sở chưa thật sự được quan tâm. Để nắm bắt được mong đợi của học viên, cần phải tăng cường các đợt điều tra xã hội, thường xuyên đối thoại với họ, liên hệ mật thiết với gia đình họ. Từ đó mới có giải pháp giáo dục thích hợp, điều chỉnh hành vi và khen thưởng kịp thời. Với đối tượng đặc thù này, các hình thức khen thưởng có giá trị nhất là : được thăm nuôi, được giao lưu với người khác giới, được về phép thăm gia đình, được hồi gia đúng thời hạn...

II. Nhu cầu học đại học ở các trường trại, trung tâm cai nghiện

Bên cạnh việc tích cực chữa bệnh, lao động trị liệu hoặc tham gia lao động sản xuất, các học viên cai nghiện còn cần phải được tiếp tục học tập, rèn luyện tay nghề và trang bị thêm các kiến thức, kỹ năng cần thiết để chuẩn bị tái hòa nhập cộng đồng. Về mặt này, các số liệu thống kê cho thấy số đông người nghiện ma túy có trình độ học vấn rất thấp. Theo con số chưa đầy đủ, số người chưa hề biết mặt chữ vào khoảng 10%, có trình độ ở bậc tiểu học là khoảng 28%, trung học cơ sở là khoảng 44%. Bước tiếp theo của

những người này là phải tiếp tục nâng cao trình độ văn hoá và học lấy một nghề thích hợp. Số còn lại, tức là có trình độ phổ thông trung học, trung cấp hay đang học dở đại học, là vào khoảng 18%. Với tổng số học viên cai nghiện trong hệ thống trường, trại, trung tâm là 26757 người (số liệu năm 2005) thì số này sẽ là hơn 4800. Nếu như trừ đi khoảng 15% đến 20% bị bệnh tật thì số có nhu cầu và có khả năng tiếp tục học đại học sẽ còn gần 4000 người. Ngoài ra, còn phải kể đến lực lượng cán bộ công nhân viên, tư vấn viên tâm lý hay giáo dục viên ở các trung tâm. Công việc của họ đặc biệt khó khăn và hết sức quan trọng nên việc bổ sung, trang bị và cập nhật hóa kiến thức về quản lý, về xã hội là thật sự cần thiết.

III. Làm sao để việc dạy và học thật sự có hiệu quả

Trong hoàn cảnh của mình, được tiếp tục học đại học đối với các học viên cai nghiện là một niềm hạnh phúc bất ngờ, là một cơ hội để tạo dựng niềm tin, từ bỏ quá khứ đen tối và chuẩn bị trở lại với cộng đồng. Trong quá trình học tập, các nhu cầu giao lưu, được tôn trọng và tự khẳng định mình sẽ được thoả mãn. Chính vì vậy, chúng tôi rất tin vào động cơ và quyết tâm học tập của họ. Tuy nhiên, muốn theo đuổi chương trình học từ xa, ngay cả người học bình thường cũng phải tự giác, nghiêm túc, bền chí và có những cố gắng hơn người. Để vượt qua biết bao thử thách, khó khăn và đi tới cùng con đường đã chọn, các tân sinh viên đặc biệt này rất cần sự hỗ trợ động viên từ nhiều phía: gia đình, bạn bè, các cấp quản lý (Ban lãnh đạo Trường, Trại, Trung tâm; Lực lượng Thanh niên xung phong, Sở Lao động-Thương binh

-Xã hội; Sở Giáo dục và Đào tạo thành phố).

Về hình thức giảng dạy và học tập, trong điều kiện cơ sở vật chất cụ thể của các Trường, Trại, Trung tâm, chúng tôi cho rằng các dạng học liệu thích hợp chỉ là tài liệu in ấn và băng tiếng. Học viên sẽ phải chịu thiệt thòi vì hiếm khi được nghe giảng qua sóng phát thanh hay trên truyền hình, được xem băng đĩa hình, được vào mạng tra cứu, được trao đổi thư điện tử với giáo viên. Bên cạnh đó, do thể lực và tinh thần không được bình thường, họ sẽ không thể tránh khỏi những lúc mệt mỏi, nản lòng, dao động. Vì vậy, về phía Cơ sở đào tạo, chúng tôi cho rằng cần lưu ý thêm một số vấn đề sau:

Ưu tiên cung cấp các tài liệu hướng dẫn học tập thật rõ ràng, dễ hiểu.

Chọn giảng viên tâm huyết, có kinh nghiệm, thân thiện và tâm lý, trong quá trình học có thể lắng nghe, chia sẻ và tư vấn cho học viên ngay cả về những nội dung ngoài bài giảng.

Khuyến khích thành lập các nhóm học tập để học viên có điều kiện trao đổi, học hỏi lẫn nhau và giúp nhau cùng tiến bộ.

Nên tổ chức các cuộc thi học thuật trong lớp để gây hào hứng và tạo không khí thi đua. Phần thưởng cho những người thắng cuộc có thể nhỏ về phương diện vật chất nhưng rất lớn về phương diện tinh thần

Có thể tổ chức cho giảng viên và sinh viên của Trường lên thăm hỏi, giao lưu và trao đổi kinh nghiệm học tập với những sinh viên đặc biệt này vào những dịp nhất định như lễ, Tết, hè.

Tài liệu tham khảo

1. Hellriegel-Slocum-Woodman, Management des Organisations, De Boeck Université, 1999.
2. Geoge Milkovich, Quản trị nguồn nhân lực, Bản dịch của Vũ Trọng Hùng, Nhà Xuất bản Thống kê, năm 2000
3. Viện Kinh tế TP.HCM, Số liệu khảo sát các Trường, Trại, Trung tâm cai nghiện thuộc lực lượng TNXP và Sở LĐ-TB-XH, tháng 9/2005
4. Hồ Bá Thâm, Tính đặc thù của lao động là người sau cai nghiện, Bài viết tại Hội thảo về chính sách ưu đãi cho các doanh nghiệp sử dụng lao động sau cai, Viện Kinh tế TP. HCM tổ chức tháng 10/2005.

TÓM TẮT

Mặc dù có những khiếm khuyết nhất định về mặt thể chất và tinh thần nhưng nhiều người cai nghiện vẫn tỉnh táo để có thể đánh giá và khẳng định những giá trị sống cần phải có. Họ cũng có những nhu cầu cần được thỏa mãn như được giao lưu, được yêu thương và hòa nhập trong cộng đồng, được tôn trọng và trở thành người có ích cho xã hội. Cùng với một số hình thức và hoạt động khác của thành phố, chương trình Đào tạo từ xa của Đại học Mở Bán công thật sự có tác dụng động viên thiết thực, giúp người cai nghiện thoát khỏi mặc cảm, vững tin chuẩn bị tái hòa nhập cộng đồng.

SUMMARY

Despite some physical and spiritual shortcomings, many detoxified drug addicts still have their presence of mind to evaluate and affirm the necessary life values. They also have some needs to be satisfied such as companionship with their fellow members, being loved and living harmoniously with the community, being respected and become useful citizens. Together with other activities of the city, the Distance Education of Open University is in fact giving them practical support, thereby helping them to overcome their complex and assert themselves for re-integration into the community.